

POSLOPJE MESTNE HRANILNICE LJUBLJANSKE

DAMJAN PRELOVŠEK

Pri ustanovitvi Mestne hranilnice ljubljanske ne moremo prezreti njenega narodnoobrambnega pomena. Ustanovljena je bila kot prvi slovenski denarni zavod, ki naj bi konkuriral dobro utečenemu delu Kranjske hranilnice, hkrati pa omogočil mestni upravi, da bi brez nepotrebne obdavčenja lahko speljala zastavljena javna dela.¹ Zato je razumljivo, da so ustanovitelji Mestne hranilnice naleteli na vrsto ovir, tako da je preteklo od pobude pa do pričetka poslovanja še dosti časa. Če smemo verjeti Spominom Ivana Hribarja, je bila ideja o ustanovitvi zavoda njegova.² Sam je izdelal prvi osnutek poslovnega pravilnika, ki ga je nameraval predložiti na prvi seji magistrata po izvolitvi slovenskega župana Grasellija. Po Vošnjakovem nasvetu je zadevo prepustil dr. Moschetu, ki je s predlogom navdušil novi občinski svet 31. maja 1882. Ta datum lahko štejemo za rojstno letnico prve slovenske banke, poslovati pa je začela mnogo pozneje, potem ko so bila dokončno zavrnjena vsa rasprotovanja Kranjske hranilnice in je vlada le potrdila večkrat popravljeni pravilnik ustanove.³ 1. oktobra 1889 je bila slovesna otvoritev ob navzočnosti deželnega glavarja in drugih deželnih in mestnih odličnikov, na kateri je predsednik hranilnice Fr. Ks. Souvan izročil zavod svojemu namenu z besedami: »Delujmo zložno v korist mesta in milega nam naroda.«⁴

Prve prostore je dobila hranilnica v magistratnem poslopiju. Konec leta 1887 je vse kazalo, da bodo lahko pričeli z denarnimi posli že v začetku prihodnjega leta in so zato adaptacijo pritličja prepustili ljubljanskemu podjetju G. Tönnies, ki je do decembra opravilo vsa tesarska, mizarska in ključavničarska dela.⁵ V prvi upravni dobi je hranilnica zadovoljivo poslovala in se je 30. septembra 1891 preselila v ustrežnejše prostore ljubljanske mestne hiše (Mestni trg št. 2).⁶ Vendar tudi ta lokal ni zadoščal, zato se je upravni odbor zavoda večkrat obrnil na magistrat s prošnjo, da bi mu prepustil še prostore v prvem nadstropju.⁷ Poslovni uspehi so bili še naprej ugodni in jih tudi hudi nasledki potresa niso omajali. Hribar, ki je medtem postal ljubljanski župan, se je čutil še vedno duhovnega očeta hranilnice in je zato v pismu finančnemu odseku občinskega sveta 29. III. 1900⁸ sam opozoril na nujnost nove gradnje posebnega poslopja. Najprimernejši se mu je zdel prostor, kjer

stoji sedaj, Urbančeva hiša (Centromerkur), katerega je bil v imenu mesta pripravljen odstopiti banki pod ugodnimi pogoji. Kaže, da županova ponudba ni zalegla takoj, saj se je upravni odbor hranilnice odločil šele v začetku julija prihodnjega leta, da zgradi lastno poslopje.⁹ V poštev so prišle tri stavbne parcele: 1) posestvo Zofije Bernardove v tedanji Prešernovi ulici; 2) posestvo Francea Pavlovčiča ob Miklošičevi cesti in 3) posestvo Rajka Arceta ob Sv. Petra cesti. Člani upravnega odbora si niso bili enotni, katero zemljišče bi bilo najprimernejše. Konec leta 1901 so kupili parcelo v Prešernovi ulici,¹⁰ čeprav se je odbornik Terček močno potegoval za Hribarjev predlog,¹¹ češ da je parcela lepša, pripravnejša in ugodnejša. Ta del mesta bi imel po njegovem tudi večjo bodočnost, ker Prešernova ulica glede prometa ne bo napredovala. Terčkov ugovor je bil tedaj dokaj umesten, saj se je začela Miklošičeva cesta po potresu spreminjati v pravi vzorni bu'var, na katerem bi imelo novo poslopje ključni položaj. Sedanji prostor je veljal 76000 kron, od česar je treba odšteti 20000 kron, ki jih je hranilnica dobila od magistrata na račun regulacije Prešernove ulice.¹² 20. januarja 1902 so sklenili razpisati natečaj za načrte nove stavbe v domačih dnevnikih in v dunajskih, zagrebških in praških strokovnih listih.¹³ Predvidene so bile nagrade po 1400 kron, 1000 kron in 600 kron, hranilnica pa si je pridržala še pravico do odkupa ostalih načrtov za ceno 500 kron. Žirijo so sestavljali tile člani ustanove: Petričič kot predsednik, podpredsednik Polec, tajnik Hrast, ravnatelj Lenče, Svetek in Trnkoczy in član upravnega odbora Velkavrh. K sodelovanju so povabili še deželnega nadinženirja Klinarja, stavbenika Supančiča in Trea, nadinženir Žužek pa je bil že tako član upravnega odbora hranilnice. Po priloženem programu bi bilo treba zgraditi upravne prostore v prvem nadstropju, da bi pritličje ostalo rezervirano za najemniške lokale, od zgornjih nadstropij pa naj bi dobivali denar z oddajo stanovanj. Hribar je proti taki kratkovidni odločitvi močno protestiral,¹⁴ saj si je želel, da bi novo poslopje prekosilo vsaj svojo tekmiško Kranjsko hranilnico. 200 kvadratnih metrov in še to v prvem nadstropju, kolikor jih je bilo namenjenih za urade, se mu ni zdelo dovolj, še posebej pa ga je motil nizek strop nadstropja, ker se je medtem že na primeru



Poslopje Mestne hranilnice ljubljanske

Jubilejne mestne ubožnice prepričal, da tak strop ne učinkuje dovolj monumentalno. Upravnem odboru je priporočil, da pred razpisom natečaja izbere iz svoje srede tri strokovnjake, ki naj, si ogledajo podobne zavode v Zagrebu, Gradcu, na Dunaju in v Pragi. Že sedaj naj bi izbrali tudi sposobnega stavbnega vodjo, ki bi moral biti arhitekt in bi po vrnitvi s tega študijskega potovanja sestavil nove pogoje natečaja. Hribar je sam ponudil arhitekta Kocha, Holinskega in Duféja, ki so bili v službi mestne občine. Komisija zavoda si je res ogledala zagrebško in graško hranilnico¹⁵ in na podlagi njenega poročila so program natečaja spremenili toliko, da so uradni prostori res prišli v pritličje. Žal o poteku in izidu natečaja poročila manjkajo in ne vemo, koliko projektov je prispelo, niti niso znana imena nagrajencev. Trije načrti so prišli v ožjo izbiro in žirija se je odločila, da naroči nadrobnejše na-

črte pri drugonagrajenem sarajevskem arhitektu Josipu pl. Vancašu. Ta projekt je sicer požel največ odobravanja, niso mu pa mogli prisoditi prve nagrade, ker se arhitekt ni držal anonimnosti natečaja. Kmalu potem se je vodstvo hranilnice znova premislilo in arhitektu in izvajalcu naročilo, da naj zgradi poslovne prostore v prvem nadstropju. Hribar je ponovno protestiral in zatrjeval, da taka odločitev pomeni anahronizem in da se ne smejo hermetično zapirati pred napredkom, saj je Mestna hranilnica čolžna, da stranke pridobiva, ne pa da jih zavrača s hojo po stopnicah.¹⁶ Hranilnica je odgovorila, da ima izključno njen upravni odbor pravico odločati o načrtih.¹⁷ Uradni prostori že prej, po natečajnem programu niso bili predvideni vsi v pritličju, ker se hranilnica nikakor ni hotela odpovedati oddajanju trgovskih lokalov. Spodaj naj bi bili le prostori za stranke in še te je moral ar-

hitekt potisniti v dvorišni trak, nad njim pa naj bi bile pisarne. Taka rešitev bi zelo zapletla tloris, druga težava pa bi bila, kako zadostno osvetliti dvoriščno dvorano. Župan se je moral končno zadovoljiti s temi pojasnili in z izjavo upravnega odbora, ki si je trudil dokazovati, kako malo vpliva sama namestitvev uradov na uspeh poslovanja.¹⁸

30. maja 1903 je Vancaš odposlal štiri nove načrte za stavbo (3 tlorise in perspektivo blagajniške dvorane)¹⁹ v Ljubljano in je v spremnem pismu poudaril, da je želel ustreči vsem željam:²⁰ vse hranilnične prostore je namestil v prvem nadstropju. Blagajniška dvorana in prostor za občinstvo sestavljata okusno arhitektonsko celoto, ker je opustil nekdanji indirektno razsvetljeni prehodni prostor za občinstvo. Novo veliko okno proti dvorišču daje temu zadosti svetlobe. Prostor za občinstvo si je zamislil v obliki velike niše, s sedeži in mizami, kot so to zahtevali na seji. Vhod in stopnišče sta prav tako lepa, kot ju je predvidel na prvem načrtu. Prodajalne so ostale nespremenjene, stanovanja pa je zožil proti dvorišču od 8,40 m na 7,25 m Fasade pa ni spreminjal.

17. julija je hranilnica oddala prošnjo za gradbeno dovoljenje, ki ga je magistratna komisija izdala 11. avgusta 1903.²¹ Poleg drugih bolj ali manj običajnih zahtev so v dovoljenju tudi nekatera določila, ki zadevajo estetski videz: rizalit gre lahko le za 25 cm iz stavbne črte, ker pa je na načrtu predviden 45 cm širok, je treba stavbo premakniti 20 cm za stavbno črto.²² Za oba stranska požarna zidova, ki bosta segala več kot 4 m nad sosednja poslopja, je treba poskrbeti, da bosta dobila primerno podobo, prilagojeno slogu stavbe. Komisija, ki si je pred tem ogledala stavbišče, je imela nekaj pripomb tudi k višini stavbe, češ da bo jemala nizkim okoliškim posloppjem svetlobo. Direktor hranilnice Petričič je te očitke zavračal in je navajal v obrambo novo poštno poslopje in Frišovo hišo, ki sta tudi višji, kot pa zakon dopušča. Interesantno je tudi določilo o betonskih stropovih. Ta novost se je tedaj v gradbeništvu zelo hitro razširila, predvsem zaradi ugodne cene. Magistrat še ni popolnoma zaupal samim statičnim računom in je zahteval, da se odda delo specializiranemu podjetju, pred uporabo pa je treba narediti še obtežilni preizkus. Zidarska dela je prevzel mestni stavbni mojster Filip Supančič, ki je 10. avgusta istega leta pričel izkopavati temeljne in je stavbo dokončal v oktobru 1904.²³ Poslopje je stalo 225000 kron, ki jih je hranilnica porabila iz svoje rezervnega sklada.

Nace Šumi uvršča stavbo Mestne hranilnice med zanimivejše primerke po dunajski secesijski modi krojenih ljubljanskih zgradb,²⁴ vendar ji po umetnostnih merilih tedanje prestolnice ne bi mogli prisoditi kdo ve kako visokega mesta. V razvoju Ljubljane pa ji moramo le priznati določen pomen. Odigrala je vlogo ene temeljnih zgradb, ki so mestu določale merilo v široko zasnovani popotresni urbanizaciji Ljubljane. Z njo sicer nismo sprejeli neposrednih odmevov dunajske avantgarde, pač pa tisti tok, ki je nekoliko v zamudi, zato pa toliko močneje posredoval širšemu krogu modne novosti. Njen avtor je, kot sem že napisal, želel predvsem vsem ugoditi in je ponudil natančno to, kar so od njega zahtevali; dovolj praktično, moderno poslopje.

Ne bo odveč, če na kratko osvetlim Vancaševo življenje in delovanje in poskušam oceniti njegov pomen v okviru njegovih ljubljanskih stvaritev.²⁵ Rodil se je v madžarskem Sopronu leta 1859, a je izhajal iz hrvaške rodbine. Narodno zaveden je ostal vse življenje. Bil je tudi glasbeno nadarjen. Po končani srednji šoli se je iz Zagreba napolnil na Dunaj, kjer je v letih 1876 do 1881 obiskoval predavanja pri Karlu Königu in Heinrichu von Ferstelu na tehnični visoki šoli. Gradbeno prakso je začel pri gledaliških arhitektih Fellnerju in Hellmerju, nato pa je ponovno 1882 nadaljeval študij arhitekture. Ideal mu je bila Ferstelova votivna cerkev in zato ni čudno, da je vstopil v specialno šolo za gotško arhitekturo, ki jo je vodil tedaj cenjeni graditelj dunajskega magistrata Friedrich von Schmidt. Komaj štiriindvajsetletnemu je učitelj prepustil naročilo za katoliško stolno cerkev v Sarajevu. Arhitekt je odšel v Bosno kjer je ostal do konca prve svetovne vojne, ko se je preselil v Zagreb in tam leta 1932 umrl.²⁶ 1890 je dobil naziv pooblaščenega civilnega arhitekta. Uspešna dograditev sarajevske katedrale je Vancašu zagotovila vrsto naročil za sakralne stavbe po vsej Bosni, ljubljanski škof Jeglič, ki je prej služboval v Sarajevu, pa mu je omogočil dovolj dela tudi v Sloveniji. Zgradil je blejsko župno cerkev²⁷ in še vrsto drugih (Prečna pri Novem mestu, Šmarjeta, Radeče pri Zidanem mostu), ter opravil številne prezidave (fasada župne cerkve v Mengšu). Sakralnim naročilom so sledila tudi mnoga druga za upravna poslopja in profane arhitekture v Bosni in na Hrvaškem. Ponudbe za Mestno hranilnico, hotel Union in Ljudsko posojilnico je prejel potem, ko je zadovoljivo postavil škofove zavode v Šentvidu. V zvezji z oceno Mestne hranil-

nice nas zanima slogovna opredelitev arhitekta. Vancaš je pripadal starejši generaciji, ki ni mogla več ujeti koraka z mlajšo skupino revolucionarjev, zbranih okoli Otona Wagnerja. Umetnostno je bil vedno odvisen le od Dunaja. Šolal se je pri glavnih predstavnikih historistične smeri, pri katerih se mu je razvilo virtuozno obvladanje starih slogov. Na študijskih potovanjih po Italiji, Nemčiji, Madžarski, Avstriji in Češki je to znanje še izpopolnil. Ko se je naselil v Bosni, se je poskušal živeti tudi v islamsko arhitekturo, predvsem pa se je trudil za oživitev »nacionalnega bosanskega sloga«. Razumljivo je torej, da kot pristaš smeri »Altkunst« ni našel pristnega stika z vrenjem secesije in ni razumel avantgardnih zahtev njenih predstavnikov. Ne smemo pozabiti tudi resnice, da je že od leta 1884 stalno živel v odmaknjenem Sarajevu. Ko je secesija postala moda in je hkrati izgubila naprednost, je posnemal dovolj zvesto njeno zunanjo dekoracijo, ki jo je spretno lepil na staro osnovo. Ljubljanske stavbe odlično ilustrirajo, kako je postopno postajal moden.

Projekt Mestne hranilnice ljubljanske²⁸ je časovno prvi in ne more zanikati svojega izvira, v slogu poznega historizma. Členitev fasade z osrednjim rizalitom je sicer stara, ni pa tipična, saj se je tudi Wagner dalje posluževal in ni nikoli izginila iz zavesti njegovih učencev. Značilnejši je horror vacui, ki je gnal arhitekta v prekomerno členitev in drobljenje površine, kar so avantgardisti preboleli vsaj pet let pred tem. Wagnerjevi učenci so bili leta 1903 že sposobni snovati v širokem zamahu in se niso več bali večjih golih ploskev, katerih lepoto so medtem spoznali. O prevzemanju novega lahko praktično govorimo le pri Vancaševem dekorju, ki še ni docela prešel meje starega. Stilizacija ni dosegla tiste stopnje, ki je v Wagnerjevi predelavi že do kraja zabrisala izvir novega okrasja. Spoznati se da še, da je okraj v osnovi še antičen in renesančen. Ponekod opazimo manjše poskuse popolnoma geometričnih grafizmov. Za naše razmere sicer zanimiv, vendar precej boječ primerek modernega portalnega nadstreška iz kovanega železa in stekla, zaostaja po kvaliteti za onim na Urbančevi hiši. V notranjščini je Vancaš posvetil večjo pozornost vhodni veži, stopnišču in dvorani za promet s strankami. Štukaturni okras je tu dovolj kvaliteten in enoten, povsem do izraza pa ne pride zaradi sedanjih provizoričnih pregraj. Izrazito secesijski so nekateri okenski okviri, pri katerih pa čutimo, da niso zrasli s celoto. Vse to nam kaže, da smo Ljubljan-

čani z Mestno hranilnico prejeli precej skromne odmeve tega, kar je že doseglo v evropskih centrih svoj vrh. Neposredneje so prihajale novosti k nam direktno z Dunaja že pred tem: Fabianijevo pročelje šentjakobske šole in Zaninovičev Zmajski most.

Sledeče Vancaševo ljubljansko delo je zgradba hotela Union,²⁹ za katerega so bili načrti gotovi ob koncu 1903 in v začetku leta 1904. Razložek je tolikšen, da v hotelski zgradbi le težko prepoznamo avtorja hranilnice. Arhitekt je moral med tem časom boljše spoznati Wagnerjevo umetnost. Če je prej pravladovala preobloženost, kažejo velika unionska pročelja praznoto. Umetniku se ni posrečilo preprečiti tega z okrasjem, ki je sicer modernejši po obliki, ne opravlja pa funkcije, ki mu jo je namenil Wagner. Tudi leta 1907 zasnovana Ljudska posojilnica³⁰ nas prepriča, da je Vancaš sledil le zunanjim oblikam. Osnova zanjo je Wagnerjev prvi projekt pošne hranilnice na Dunaju. Na pročelju Ljudske posojilnice je zbran pravi arzenal vseh možnosti dekorja, ki jih je izumila Wagnerjeva šola, pa jih ni nikdar uporabljala vseh hkrati. V taki preobloženosti je, na primer, zanimiv detajl, kot je pritrjevanje marmorne obloge s kovinskimi žebli, izgubil vso naprednost in programatičnost. Danes bi tako arhitekturo označili kot mednarodno »konfekcijo«, sodobniki pa so ji dali ime »feljtonističen slog« ali »slog mednarodnih stavbnih špekulantov«, ki naj bi bil značilen za »kraje šibke umetniške kulture, kjer se ljudska duša zadovoljuje z banalnejšim lepotnim kanonom«. Ta slog, kot povzemam po istem kritiku, v svojih boljših rešitvah ne žali očesa: »lep je, kakor so lepe gospodične na podobah modnega žurnala. V tem eklektičnem slogu imamo Mestno hranilnico, Ljudsko posojilnico, hotel Union in mnogo zasebnih hiš«, zaključuje kritik.³¹

Dovolj ostra sodba sodobnikov je danes že davno izgubila glavno ost. Na secesijo gledamo kot na enoten pojav in ne ločimo več večjih kvalitetnih razlik v samem slogu. V zgodovini Ljubljane pa je prav ta arhitektura v začetku stoletja uvedla nova moderna velemestna merila, ki so temeljito spremenila njeno podobo. Stavba Mestne hranilnice ljubljanske je eno redkih poslopij v Ljubljani, ki še v polni meri govorijo o umetnostnih hotenjih tega pomembnega obdobja.

OPOMBE

1. o namenu in delovanju hranilnice glej spominski zbornik Petdeset let Mestne hranilnice

Ljubljanske, Ljubljana 1939. — 2. Ivan Hribar, Moji spomini, I. del, Ljubljana 1928, str. 98—100. — 3. Dokončno je avstrijsko notranje ministrstvo potrdilo pravilnik 15. decembra 1888. Stvar se je v glavnem zataknila pri vprašanju rezerv zavoda. — 4. ZALj, Reg. 1, XVI/2, fasc. 2068, Mestna hranilnica 1883—1904, — fol. 146. — 5. isto fol. 63—64. — 6. isto fol. 183—185. — 7. isto fol. 287. — 8. isto fol. 533—534. — 9. isto fol. 565. — 10. isto fol. 569—570. — 11. isto fol. 571—572, Upravni odbor hranilnice je Trečka zadolžil, da naj se pozanima pri lastniku, pod kakšnimi pogoji bi bil pripravljen odstopiti zemljišče, a je od Arceta dobil negativen odgovor. — 12. glej op. 10. — 13. isto fol. 577—583, o natečaju glej fol. 597—602. — 14. Hribarjevo pismo hranilničnemu odboru 1. II. 1902, fol. 584—587. — 15. isto fol. 590 in 602 sl. — 16. Iz istega Hribarjevega pisma (fol. 609 sl.), ki deloma tudi osvetljuje izid natečaja. — 17. isto fol. 615. — 18. isto fol. 616 Klinarjevo pismo Hribarju; fol. 620 sl. Poročilo o spremembi stavbnega programa za zgradbo mestne hranilnice mereče na to, da se združijo vsi uradni prostori v prvem nadstropju. 19. maja je bilo posvetovanje med zastopniki magistrata in hranilnice, na katerem je magistrat dokončno klonil. — 19. isto fol. 1—5 Ohranjene so le kopije in sicer: 1 (prečni prerez skozi provoz in skozi vhod 2 (tloris pritličja in prvega nadstropja) 3 (tloris drugega in tretjega

nadstropja. Vsi so signirani z Vancaševim imenom in datirani II. 1903. Originale je verjetno hranila ustanova sama, te pa je Vancaš poslal ljubljanski elektrarni in je na njih označil električne vode. Glej arhitektovo pismo, fol. 607. — 20. Vancašev pismo hranilnici 30. V. 1903, fol. 625—626. — 21. isto fol. 630—634. — 22. Hranilnica ni hotela umakniti stavbe toliko za gradbeno črto zaradi estetskih vzrokov, magistrat pa je predlagal, da jo umaknejo za 5 cm in zožijo rzialit na 30 cm, fol. 643. — 23. isto fol. 642; 24. oktobra je na magistrat že prispela prošnja za prebivalno in uporabno dovoljenje (fol. 649). — 24. Nace Šumi, Arhitektura secesijske dobe v Ljubljani, Ljubljana 1954, str. 39. — 25. Življenjepisni podatki so povzeti po Enciklopediji likovnih umjetnosti in po članku dr. Rudolfa Horvata, + Arhitekt Josip pl. Vancaš v Hrvatski reviji 1933, let. VI, št. 3, str. 193—195. — 26. Vancaš, Kako sam kao arhitekt došao u Bosnu, Večernja poša, 1930 št. 2724, str. 9. — 27. Cerkev je bila zgrajena pod Schmidtovim imenom, načrte pa je naredil Vancaš. — 28. Kot navaja Šumi, se opira na stavbo prve hrvatske štedionice v Zagrebu, ki jo je Vancaš zgradil pred tem (Šumi, nav. delo, str. 47, op. 113). — 29. ZALj, fasc. 73, XVI/2, 1. 1903—1906 in 1912—1913. — 30. ZALj, fasc. 1533, XVI/2. — 31. Ljubljana po potresu 1895—1910, urednika Fran Govekar in Miljutin Zarnik, str. 164.

GUIDO MANZINI (1921—1975)

V goriškem zgodovinoписju minulih petindvajset let je zapustil pomembno sled tudi upokojeni ravnatelj državne posoške knjižnice (Biblioteca Statale Isontina) v Gorici dr. Guido Manzini, ki je po daljši in neozdravljivi bolezni umrl v krminski bolnišnici 26. februarja 1975.

Delo dr. Manzinija pri preučevanju goriške lokalne zgodovine se nam kaže predvsem v dvojnem: organizacijsko in raziskovalno. V organizacijskih pogledih je poleg vodenja goriške državne knjižnice (od 1950 dalje pod-ravnatelj, od maja 1953 do junija 1973 — polnih dvajset let — ravnatelj) najpomembnejše uredniško delo pri glasilu goriške državne knjižnice »Studi Goriziani« (poslej SG), ki so od 1954 do 1966 izhajali redno dvakrat letno. Pod Manzinijevim uredništvom si je publikacija pridobila sloves solidne znanstvene publikacije, ki je bila prostorsko sicer omejena na Goriško v okviru nekdanjih zgodovinskih meja. Poleg tega je Manzini uredil oz. napisal devet samostojnih dodatkov k

SG (Supplemento agli »Studi Goriziani«), o katerih je poročal tudi slovenski historični tisk (ZČ, XVI/1962, str. 265—9 in XXIII/1969, str. 169—171; Kronika, VII/1959, str. 191). Kot eden najuglednejših kulturnih delavcev Gorice je sodeloval pri mnogih historiografskih pobudah (sodelovanje na različnih znanstvenih srečanjih in kongresih, sodelovanje pri različnih priložnostnih izdajah itd). Ni bil le zgodovinar, marveč široko snujoča osebnost. V teh ozirih ni le v proučevanje zgodovine svoje nove domovine (bil je Florentinec, rojen 25. junija 1921; v rodnih Firencah je tudi dokončal filozofsko fakulteto), marveč v celotno ozračje goriške obmejnosti, vnašal novega duha, ki je premikal pregrade provincialnega nacionalizma in ki se mu nista niti goriško lokalno zgodovinoписje niti drugačna kulturna dejavnost dotlej nista mogla odreči. Tak, brez predsodkov rojeni pristop k delu, se je zrcalil v reviji SG, saj je zanjo pridobival tudi slovenske pisce s »slovenskimi temami.« Bil je gotovo na italijanski stra-